



Warszawa, dnia 25 maja 2020 r.

## **Rekomendacja dobrych praktyk notarialnych**

**na zgromadzeniach wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i walnych zgromadzeniach spółek akcyjnych w których udział możliwy jest za pomocą środków komunikacji elektronicznej po zmianie przepisów Kodeksu spółek handlowych<sup>1</sup> wynikających z ustawy z dnia 31.03.2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw<sup>2</sup>.**

### **I. Kontekst. Cel.**

Celem rekomendacji jest ocena skutków prawnych zmian legislacyjnych wynikających z ustawy z dnia 31.03.2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (dalej jako „ustawa zmieniająca”) w kontekście ich wpływu na podstawowe założenia dotyczące odbywania posiedzeń i podejmowania uchwał zgromadzeń wspólników (walnych zgromadzeń) spółek kapitałowych<sup>3</sup>.

Rekomendacja wskazuje wykładnię wybranych pojęć jak np.: „miejsce obrad zgromadzenia” czy „tajność głosowania” oraz przedstawia propozycje praktyk notarialnych w

---

<sup>1</sup>Ustawa z dnia 15.09.2000 r. Kodeks spółek handlowych (tj. Dz. U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.), dalej jako „KSH”.

<sup>2</sup>Dz.U. z 2020 r. poz. 568.

<sup>3</sup>Na mocy odesłania zawartego w art. 126 § 1 pkt 2 KSH regulacja znajduje zastosowanie także do walnego zgromadzenia spółki komandytowo-akcyjnej.

zakresie spisywania protokołów zgromadzeń wspólników (walnych zgromadzeń) spółek odbywanych z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej.

Rekomendacja odnosi się jedynie do problematyki zgromadzeń wspólników (walnych zgromadzeń) spółek kapitałowych, pozostawiając poza sferą objaśnień problematykę zdalnego funkcjonowania pozostałych organów spółek kapitałowych ze względu na jej zdecydowanie mniejsze znaczenie dla praktyki notarialnej.

## **II. Źródła prawa.**

1. Ustawa z dnia 15.09.2000 r. Kodeks spółek handlowych (tj. Dz. U. z 2019 r., poz. 505 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 14.02.1991 r. Prawo o notariacie (tj. Dz.U. z 2019 r., poz. 540 ze zm.).

## **III. Sposób wykładni znowelizowanych przepisów.**

Zmiany wprowadzone ustawą zmieniającą w zakresie możliwości odbywania posiedzeń i podejmowania uchwał przez organy spółek kapitałowych mają na celu zapewnienie sprawności działania tych organów w obecnej sytuacji związanej w pandemią koronawirusa.

Należy zauważyć, że dopuszczalność udziału w walnym zgromadzeniu spółki akcyjnej oraz zgromadzeniu wspólników spółki z o.o. przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej była możliwa na gruncie przepisów Kodeksu spółek handlowych także przed wejściem w życie przepisów ustawy zmieniającej. Związane z tym regulacje dotyczące spółki akcyjnej obowiązywały od dnia 3.08.2009 r. i były wynikiem zmian wprowadzonych przez przepisy ustawy z dnia 5.12.2008 r. o zmianie ustawy kodeks spółek handlowych oraz ustawy o obrocie instrumentami finansowymi<sup>4</sup>, która stanowiła implementację do prawa polskiego art. 8 Dyrektywy 2007/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11.07.2007 r. w sprawie wykonywania niektórych praw akcjonariuszy spółek notowanych na rynku regulowanym<sup>5</sup>. Z kolei regulacje dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością umożliwiające udział w zgromadzeniu wspólników za pomocą środków komunikacji elektronicznej obowiązywały od dnia 3.09.2019 roku na podstawie zmian wprowadzonych przez przepisy ustawy z dnia 19.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych<sup>6</sup>.

---

<sup>4</sup> Dz. U. nr 13 z 2009 r., poz. 69.

<sup>5</sup> Dz. Urz. L nr 184/17 z 14.07.2007.

<sup>6</sup> Dz.U. z 2019 r. poz. 1543.

Powyższe uwagi o charakterze wprowadzającym są niezbędne celem podkreślenia, iż aktualne regulacje zawarte w art. 234<sup>1</sup> KSH oraz art. 406<sup>5</sup> KSH nie stanowią w pełni nowego rozwiązania nieznanego wcześniej polskiemu prawu spółek a aktualna treść powołanych przepisów opiera się na założeniu, że zgodnie z kodeksowym modelem spółki możliwy jest udział w zgromadzeniu wspólników spółki z o.o. i walnym zgromadzeniu spółki akcyjnej przy użyciu środków komunikacji elektronicznej. Nie jest więc obecnie wymagane udzielenie wcześniejszego upoważnienia w umowie spółki z o.o. i odpowiednio w statucie spółki akcyjnej do udziału w zgromadzeniu przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Umowa lub statut spółki może jednak zawierać postanowienia odmienne.

Jednocześnie w art. 234<sup>1</sup> § 1 zd. 2 KSH oraz art. 406<sup>5</sup> § 1 zd. 2 KSH uregulowano, że o udziale w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej decyduje zwołujący to zgromadzenie. W praktyce zwołującym będzie najczęściej zarząd.

#### **IV. Regulamin szczegółowych zasad udziału w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej.**

Ustawodawca nałożył na spółki, które chcą zapewnić zdalny udział w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) obowiązek określenia w formie regulaminu szczegółowych zasad udziału w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. W spółce z o.o. zgodnie z art. 234<sup>1</sup> § 3 KSH kompetencje do uchwalenia tego rodzaju regulaminu przyznano radzie nadzorczej, a gdy spółka nie posiada rady nadzorczej wspólnikom. Natomiast w spółce akcyjnej stosowny regulamin przyjmuje rada nadzorcza (art. 406<sup>5</sup> § 3 KSH). W obu przypadkach powołane przepisy określają wprost, że regulamin nie może określać wymogów i ograniczeń, które nie są niezbędne do identyfikacji wspólników (akcjonariuszy) i zapewnienia bezpieczeństwa komunikacji elektronicznej. Wydaje się, że regulamin tego typu powinien koncentrować się na regulacji kwestii technicznych dotyczących funkcjonalności środków komunikacji elektronicznej służących zdalnemu uczestnictwu w obradach zgromadzenia oraz zachowań uczestników związanych z ich obsługą.

#### **V. Środki komunikacji elektronicznej**

Nowa regulacja zawarta w art. 234<sup>1</sup> § 1 i 2 KSH oraz w art. 406<sup>5</sup> § 1 i 2 KSH inaczej określiła sposób (formę) udziału w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) spółek kapitałowych przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. W obu przepisach

wskazano sposób „udziału” w zgromadzeniu polegający na technicznej możliwości dwustronnej komunikacji w czasie rzeczywistym wszystkich osób uczestniczących w zgromadzeniu, w ramach której mogą one wypowiadać się w toku jego obrad, przebywając w innym miejscu niż miejsce obrad zgromadzenia, a ponadto na zapewnieniu możliwości wykonywania osobiście lub przez pełnomocnika prawa głosu przed lub w toku zgromadzenia. Ustawodawca zdecydował, że pod pojęciem „udziału” w zgromadzeniu nie można dłużej rozumieć jedynie możliwości „śledzenia” transmisji obrad (dawny pkt 1 art. 234<sup>1</sup> § 1 i art. 406<sup>5</sup> § 1 KSH). Ponadto poprzez użycie spójnika „i” ustawodawca połączył możliwość dwustronnej komunikacji (dawny pkt 2 art. 234<sup>1</sup> § 1 i art. 406<sup>5</sup> § 1 KSH) z możliwością wykonywania prawa głosu (dawny pkt 3 art. 234<sup>1</sup> § 1 i art. 406<sup>5</sup> § 1 KSH) w jedną formę „udziału” w zgromadzeniu. Zatem należy przyjąć, iż od momentu wejścia w życie ustawy zmieniającej „udział” w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 234<sup>1</sup> § 1 i 406<sup>5</sup> § 1 KSH oznacza konieczność zapewnienia wspólnikom (akcjonariuszom) technicznej możliwości nie tylko wzajemnej komunikacji ale również oddania głosu osobiście lub przez pełnomocnika przed lub w toku zgromadzenia. W konsekwencji przyjętych rozwiązań obecnie wspólnik (akcjonariusz), który uczestniczy w zgromadzeniu za pomocą środków komunikacji elektronicznej może wykonywać taką samą (lub prawie taką samą) wiązkę uprawnień składających się na prawo udziału w zgromadzeniu jak podczas fizycznej obecności w miejscu obrad. Wiązka ta obejmuje następujące uprawnienia: do udziału w głosowaniu, a także uprawnienia wynikające z możliwości dwustronnej komunikacji w czasie rzeczywistym czyli w szczególności: do udziału w dyskusji, do składania wniosków formalnych czy do składania projektów uchwał. Ponadto wspólnikowi (akcjonariuszowi) będzie przysługiwać uprawnienie w postaci biernego prawa wyborczego do funkcji związanych z odbyciem zgromadzenia. To ostatnie uprawnienie jak się wydaje, może być ograniczone jedynie możliwościami technicznymi środków komunikacji elektronicznej, o czym szerzej dalej. Jest to obecnie minimalny zakres wycinka praw korporacyjnych, które przysługują akcjonariuszowi (wspólnikowi) w ramach zdalnego „udziału” w walnym zgromadzeniu (zgromadzeniu wspólników). Ponadto obecna regulacja zawarta w art. 406<sup>5</sup> § 4 KSH, która nakłada na spółkę publiczną konieczność zapewnienia transmisji obrad walnego zgromadzenia w czasie rzeczywistym, oznacza, że zapewnienie możliwości przekazywania „na żywo” obrazu i dźwięku z miejsca obrad, nie jest traktowane jako jeden ze sposobów „udziału” w zgromadzeniu wspólników w rozumieniu art. 234<sup>1</sup> § 1 i 406<sup>5</sup> § 1 KSH a jedynie jako platforma komunikacji realizująca prawo do informacji.

Nowe rozwiązanie, zasługuje na aprobatę z kilku powodów. Przede wszystkim jest znacznie bardziej poprawne językowo bowiem nie pozwala na określenie pozycji osoby jedynie obserwującej transmisję obrad mianem „udziału” w zgromadzeniu. Adekwatność poprzedniej regulacji była w tym zakresie dyskusyjna<sup>7</sup>. Ponadto obecna regulacja powoduje, że akcjonariusze (wspólnicy), którzy decydują się na zdalny udział w zgromadzeniu mają zapewnioną techniczną możliwość dużej aktywności w obradach. Jednocześnie obecna regulacja nie pozostawia wątpliwości, że reprezentowana na zgromadzeniu część kapitału zakładowego wynikająca z sumy akcji (udziałów) przypadających na poszczególnych uczestników posiada zdolność do kształtowania treści uchwał będących przedmiotem walnego zgromadzenia (kworum) bowiem akcjonariusz (wspólnik) posiada techniczną możliwość do wykonywania prawa głosu osobiście lub przez pełnomocnika przed lub w czasie obrad zgromadzenia.

Na zakończenie wypada jedynie dodać, że pozostawienie w art. 234<sup>1</sup> § 2 i 406<sup>5</sup> § 2 KSH zwrotu „w szczególności” pozwala nadal wnioskować, że opisana w powołanych przepisach forma udziału w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) jest formą przykładową.

## **VI. Miejsce odbywania się zgromadzenia wspólników o którym mowa w art. 234<sup>1</sup> KSH oraz walnego zgromadzenia o którym mowa w art. 406<sup>5</sup> KSH**

Polskie prawo spółek dla spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 234 § 1 w zw. z art. 238 § 2 KSH) podobnie jak dla spółki akcyjnej (art. 403 w zw. z art. 402 § 2 KSH) wymaga, aby zgromadzenie wspólników (walne zgromadzenie) odbywało się w siedzibie spółki<sup>8</sup>, chyba że umowa (statut) spółki wyraźnie wskaże inne miejsce na terytorium RP<sup>9</sup>. Normy wynikające z powołanych przepisów Kodeksu spółek handlowych nakazują, aby zgromadzenie wspólników (walne zgromadzenie) odbywało się w miejscowości (miejscu) w przestrzeni geograficznej na terytorium RP<sup>10</sup>. Przy czym wykładnia celowościowa powołanych przepisów prowadzi do wniosku, że chodzi w nich o obszar geograficzny objęty granicami państwowymi oddzielającymi obszar ten od terytorium państw ościennych. Przepisy te nie

---

<sup>7</sup> Por. A. Herbet [w] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański i inni, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t.3, 2013, nb. 11 do art. 406<sup>5</sup>, Legalis.

<sup>8</sup> W przypadku publicznej spółki akcyjnej walne zgromadzenie może odbyć się także w miejscowości będącej siedzibą spółki prowadzącej rynek regulowany, na którym akcje tej spółki są przedmiotem obrotu.

<sup>9</sup> Zgodnie z art. 234 § 2 KSH jeżeli wszyscy wspólnicy wyrażą zgodę na piśmie, zgromadzenie wspólników może odbyć się również w innym miejscu na terytorium RP niż wskazane w art. 234 § 1 KSH.

<sup>10</sup> Por. A. Szumański [w] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1-633, 2005, nb. 1 do art. 234, Legalis; A. Kidyba, Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz., 2005, nb. 1 do art. 234, Legalis; J. A. Strzępka, M. Zielińska [w] Kodeks spółek handlowych. Komentarz, J. A. Strzępka red., 2015, nb.1 do art. 234, Legalis.

obejmują polskich placówek dyplomatycznych czy polskich statków morskich i powietrznych, które nie są traktowane jak terytorium państwa polskiego.

Nie jest możliwe na podstawie powołanych wyżej regulacji odbywanie tzw. wirtualnych zgromadzeń wspólników (walnych zgromadzeń)<sup>11</sup>. Pod pojęciem „wirtualnego” zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) w znaczeniu tu użytym, będzie rozumiane takie zgromadzenie, dla którego prawo spółek nie nakłada wymogu ustalenia fizycznego miejsca jego odbywania się. Określenie „miejsce”, którym posłużył się ustawodawca w art. 234 § 1 i 2 KSH oraz w art. 403 KSH oznacza „ograniczony wycinek przestrzeni w sensie geograficznym” ale nie obejmuje możliwości dokonania wyboru przestrzeni wirtualnej (tzw. miejsce w sieci)<sup>12</sup>.

Konkludując możliwość udziału w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej nie wpływa na zmianę istniejącej koncepcji miejsca zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia), które musi być położone w określonym geograficznie punkcie na terytorium RP. Miejsce to (wraz z adresem) należy wskazać w zaproszeniu na zgromadzenie wspólników lub odpowiednio w ogłoszeniu o walnym zgromadzeniu. Regulacja dotycząca miejsca zgromadzenia wspólników w tradycyjnej spółce z ograniczoną odpowiedzialnością oraz miejsca walnego zgromadzenia w spółce akcyjnej różni się zatem od regulacji zawartej w art. 240<sup>1</sup> § 1 i 2 KSH dotyczącej podejmowania przez wspólników uchwał w tzw. e-spolce z ograniczoną odpowiedzialnością. Te ostatnie przepisy są bowiem źródłem norm, które nie wymagają jednoznacznego określenia miejsca (miejscowości) obrad zgromadzenia wspólników e-spolki z o.o.<sup>13</sup>.

Na zakończenie tego wątku wypada jeszcze dodać, że postanowienia art. 234<sup>1</sup> KSH oraz art. 406<sup>5</sup> KSH nie odnoszą się w żaden sposób do lokalizacji (miejsca), w której znajdują się osoby uczestniczące za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu). Należy zatem przyjąć, że mogą one przebywać w dowolnym miejscu (miejscowości) na terenie jakiegokolwiek państwa i nie będzie to naruszać postanowień przepisów Kodeksu spółek handlowych dotyczących konieczności odbywania się zgromadzeń spółek kapitałowych na terytorium RP.

---

<sup>11</sup> Por. M. Romanowski, A. Opalski, Nowelizacja kodeksu spółek handlowych w sprawie wykonywania niektórych praw akcjonariuszy spółek notowanych na rynku regulowanym, MoP 2009, Nr 7 (dodatek), s. 10.

<sup>12</sup> Tak też M. Engleit, Wirtualne walne zgromadzenie. Wpływ Internetu na prawo spółki akcyjnej, 2005, s. 232–236.

<sup>13</sup> Zob. na temat podejmowania uchwał w spółce z o.o. związanej z użyciem normatywnego wzorca umowy M. Leśniak, „Wirtualne” zgromadzenie wspólników w e-spolce z ograniczoną odpowiedzialnością, [w] Societates et obligationes - tradycja, współczesność, przyszłość. Księga jubileuszowa Profesora Jacka Napierały, A. Olejniczak, T. Sójka red., 2018, s. 311 i n.; P. Piniór, Podejmowanie uchwał wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, 2019, Legalis.

## **VII. Osoby obecne w miejscu odbywania się zgromadzenia wspólników o którym mowa w art. 234<sup>1</sup> KSH oraz walnego zgromadzenia o którym mowa w art. 406<sup>5</sup> KSH**

Organizacja obrad walnego zgromadzenia przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej nie zmienia faktu, że uchwały walnego zgromadzenia powinny być umieszczone w protokole sporządzonym przez notariusza, na co wyraźnie wskazuje pozostawiony w niezmienionym brzmieniu art. 421 § 1 KSH. W przypadku spółki z o.o. przepisy Kodeksu spółek handlowych nie wymagają, aby uchwały zgromadzenia wspólników były, co do zasady, zaprotokołowane w protokole sporządzonym przez notariusza. Jedynie w ściśle określonych przypadkach biorąc pod uwagę przedmiot głosowania uchwała wspólników powinna być umieszczona w protokole sporządzonym przez notariusza. Dotyczy to uchwał o: 1) zmianie umowy spółki z o.o. (art. 255 § 3 KSH), z zastrzeżeniem art. 255 § 4 KSH; 2) rozwiązaniu spółki z o.o. lub przeniesieniu jej siedziby za granicę (art. 270 pkt 2 KSH); 3) połączeniu spółki z o.o. (art. 506 § 5 KSH, art. 522 § 6 KSH); 4) transgranicznym połączeniu spółki z o.o. (art. 506 § 5 KSH w zw. z art. 516<sup>1</sup> KSH); 5) podziale spółki z o.o. (art. 541 § 7 KSH); 6) przekształceniu spółki z o.o. (art. 562 § 2 KSH).

Jak wskazano wyżej organizacja zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) przy pomocy środków komunikacji elektronicznej nie zwalnia spółki z określenia fizycznego miejsca tego zgromadzenia. Ujmując rzecz bardziej precyzyjnie tym miejscem będzie określone pomieszczenie np. sala w budynku, w którym znajduje się biuro spółki lub kancelaria notarialna, w którym przebywać powinien co najmniej notariusz protokołujący obrady zgromadzenia.

### **A. Protokolant**

Zacząć trzeba od tego, że w miejscu obrad walnego zgromadzenia spółki akcyjnej powinien znajdować się protokołujący jego obrady notariusz. Z aksjologii rozwiązań ustawy zmieniającej nie wynika ani zmiana zakresu obowiązków notariusza jako osoby protokołującej uchwały walnego zgromadzenia ani zmiana sposobu jego udziału w zgromadzeniu. W uzasadnieniu projektu ustawy zmieniającej brak jest jakiegokolwiek wzmianki o osobie notariusza<sup>14</sup>. Nie znajduje żadnego uzasadnienia twierdzenie o rzekomej niemożliwości fizycznego udziału notariusza w miejscu obrad w związku z istniejącą pandemią koronawirusa. Ponadto nie można zapominać, że ustawodawca nie dokonał zmiany przepisów ustawy Prawo o notariacie, które wymagają fizycznej obecności notariusza w miejscu, w którym dokonuje on

---

<sup>14</sup> <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=299>.

czynności notarialnej, w tym wypadku jest to protokół walnego zgromadzenia. Miejszem dokonywania przez notariusza czynności notarialnym jest co do zasady jego kancelaria notarialna (art. 3 § 1 Pr. not.). Czynność notarialna może być dokonana także w innym miejscu, jeśli przemawia za tym charakter czynności lub szczególne okoliczności (art. 3 § 2 Pr. not.). Zgodnie z powszechnym poglądem doktryny do czynności, których charakter uzasadnia dokonanie ich poza kancelarią notarialną należą protokoły zgromadzeń spółek. Notariusz może więc sporządzić protokół zgromadzenia poza kancelarią, nie zmienia to jednak faktu, że musi on fizycznie przebywać w miejscu zgromadzenia. Przede wszystkim wynika to z utrzymania w Kodeksie spółek handlowych koncepcji odbywania się zgromadzenia w miejscu rozumianym jako „określony wycinek przestrzeni geograficznej” a nie tzw. miejscu w sieci. Ponadto z roli jaką pełni notariusz będący protokolantem, który sporządza protokół z przebiegu zdarzenia jakim jest walne zgromadzenie (zgromadzenie wspólników). Gdyby przyjąć, że notariusz może uczestniczyć w zgromadzeniu będąc fizycznie obecnym poza miejscem obrad, wówczas sporządziłby on protokół nie z przebiegu zdarzenia jakim jest zgromadzanie, lecz z transmisji np. obrazu i dźwięku tego zdarzenia, która docierałaby do notariusza.

Reasumując pozostawienie konieczności organizacji walnego zgromadzenia w ściśle określonym miejscu implikuje, że w miejscu tym musi przebywać fizycznie osoba notariusza sporządzającego protokół. Dotyczy to zarówno spółek akcyjnych niepublicznych (prywatnych) jak i publicznych.

W tym miejscu pojawia się pytanie o konieczność przebywania w miejscu obrad walnego zgromadzenia przynajmniej części akcjonariuszy lub członków organów spółki (zarządu i rady nadzorczej). Nie wydaje się, aby akcjonariusze lub członkowie organów spółki mieli obowiązek przebywać fizycznie w miejscu zgromadzenia, o czym szerzej dalej.

Zasady ustalania katalogu osób uprawnionych do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu spółek akcyjnych na płaszczyźnie akcjonariuszy określają przepisy art. 406 – 406<sup>3</sup> a na płaszczyźnie członków organów przede wszystkim art. 406<sup>5</sup> KSH oraz przepisy dotyczące uprawnienia i obowiązku uczestnictwa w zwyczajnym walnym zgromadzeniu tych członków organów spółki, których mandaty wygasły przed dniem zgromadzenia, a którzy pełnili funkcję w ostatnim roku obrotowym.

## **B. Przewodniczący**

Przewodniczący jest kluczową osobą na zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu), której zadaniem jest najogólniej rzecz ujmując zapewnienie prawidłowego



przebiegu zgromadzenia. Czy zatem rola przewodniczącego wymaga, aby przebywał on fizycznie w miejscu obrad zgromadzenia?

Na początek należy wskazać z pośród kogo wybierany jest przewodniczący. W spółce akcyjnej w myśl art. 409 § 1 zd. 1 *in fine* przewodniczącego walnego zgromadzenia wybiera się spośród osób uprawnionych do uczestnictwa w zgromadzeniu. Przy czym dominuje pogląd, że może być to każda z osób uprawniona do udziału w zgromadzeniu a nie jedynie akcjonariusz, czyli również członek zarządu lub rady nadzorczej, zastawnik bądź użytkownik akcji, któremu służy prawo głosu czy pełnomocnik akcjonariusza bądź zastawnika czy użytkownika akcji<sup>15</sup>. Wybór przewodniczącego powinien odbyć się w głosowaniu tajnym co wynika z art. 420 § 2 zd. 1 KSH. Wobec brzmienia powołanego przepisu jako nieprawidłową należy uważać praktykę wyboru przewodniczącego walnego zgromadzenia w drodze głosowania jawnego czy poprzez tzw. aklamację, czyli w drodze niezgłoszenia sprzeciwu przez którąkolwiek z osób uprawnionych do głosowania.

Powołane wyżej przepisy nie wskazują wprost na konieczność fizycznej obecności przewodniczącego walnego zgromadzenia w miejscu obrad. Pośrednio konieczność taką można by wywnioskować z przepisów nakazujących: podpisanie przez niego listy obecności (art. 410 § 1 *in fine* KSH) czy podpisanie protokołu zgromadzenia (art. 104 § 2 Pr. not.). Wbrew pierwotnemu skojarzeniu normy wynikające z tych przepisów nie wymagają fizycznej obecności przewodniczącego w miejscu obrad. Lista obecności może być bowiem podpisana zdalnie np. podpisem kwalifikowanym lub podpisem zaufanym. Natomiast podpis przewodniczącego na protokole składany jest dopiero po jego przygotowaniu, co nie musi mieć miejsca bezpośrednio po zakończeniu obrad a w praktyce oznacza, że protokół podpisywany w pewien czas od zakończenia zgromadzania.

Skoro przewodniczącego walnego zgromadzenia wybiera się spośród osób uprawnionych do uczestnictwa w zgromadzeniu to zakładając, że przewodniczący zgromadzenia musi znajdować się w miejscu obrad, osoby biorące zdalny udział w zgromadzeniu byłyby pozbawione biernego prawa wyboru na tę funkcję. Takie ograniczenie ich prawa do udziału w zgromadzeniu musiałoby jednak wynikać wprost z przepisów. Trudno też uznać, że wybór na przewodniczącego osoby znajdującej się poza miejscem obrad jest sprzeczny z naturą zgromadzenia. Wydaje się, że jedynym uzasadnieniem tezy o konieczności fizycznej obecności przewodniczącego w miejscu obrad zgromadzenia musiałoby być

---

<sup>15</sup> Por. J. Frąckowiak, [w] K. Kruczałak red., Komentarz Kodeks spółek handlowych, 2001, s. 662; J. Szwaja, [w] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. 3, 2003, s. 835.

wykazanie, że brak jego fizycznej obecności w miejscu obrad wpłynie negatywnie na ich przebieg bowiem nie będzie on w stanie sprawnie kierować obradami. Takiej generalnej tezy nie można jednak postawić biorąc pod uwagę w szczególności rozwój technologii umożliwiających zdalne uczestnictwo w zgromadzeniu.

Regulacje Kodeksu spółek handlowych dotyczące spółki z o.o. nie wskazują, zasad wyboru przewodniczącego zgromadzenia wspólników, pomimo iż o takiej funkcji na zgromadzeniu wspólników wspomina wprost np. art. 248 § 1 KSH.

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę, że art. 409 § 1 KSH wyznacza ściśle określone osoby, które mogą dokonać otwarcia obrad walnego zgromadzenia. Są to w braku regulacji statutowej i przy wykluczeniu zastosowania przepisów ustawy, przewodniczący rady nadzorczej albo jego zastępca, a w razie nieobecności tych osób prezes zarządu albo osoba wyznaczona przez zarząd *in corpore*. Ustawowa regulacja wynika z art. 399 § 3 zd. 2 KSH, zgodnie z którym akcjonariusze zwołujący walne zgromadzenie wyznaczają jego przewodniczącego, jak również art. 400 § 3 KSH, który stanowi, że sąd rejestrowy wyznacza przewodniczącego walnego zgromadzenia zwołanego przez akcjonariuszy na podstawie upoważnienia tegoż sądu. Przepis art. 409 § 1 KSH ma charakter dyspozytywny (poza koniecznością zastosowania przepisów ustawy), zatem w piśmiennictwie wskazuje się, że w razie niemożności otwarcia zgromadzenia przez wskazane w nim osoby zgromadzenie otworzyć może każdy członek rady nadzorczej, względnie: dowolny członek zarządu, a w ich braku każdy z akcjonariuszy czy nawet dowolna osoba uprawniona do uczestnictwa w zgromadzeniu<sup>16</sup>.

Kodeks spółek handlowych nie określa kompetencji osoby otwierającej walne zgromadzenie. Przy czym opierając się na art. 409 § 1 zd. 1 *in fine* wypada stwierdzić, że powinna ona zapewnić możliwość wyboru przewodniczącego zgromadzenia. Osoba otwierająca powinna zatem: punktualnie otworzyć zgromadzenie, wskazać, kto, kiedy i w jaki sposób zwołał zgromadzenie, bądź też oznajmić brak formalnego zwołania zgromadzenia i wynikającą stąd możliwość jego odbycia jedynie w razie ziszczenia się przesłanek określonych w art. 405 § 1 KSH a następnie doprowadzić do wyboru komisji skrutacyjnej (z uwzględnieniem art. 420 § 3 KSH) oraz zarządzić i czuwać nad przebiegiem głosowania w sprawie wyboru przewodniczącego walnego zgromadzenia. Prawa i obowiązki osoby otwierającej zgromadzenie mogą być określone w regulaminie walnego zgromadzenia.

---

<sup>16</sup> Por. J. Frąckowiak, [w] K. Kruczałak red., Komentarz Kodeks spółek handlowych, 2001, s. 662; A. Kidyba, Komentarz KSH, t. 2, 2014, s. 677.

Ustalenia powyższe dotyczą także *mutatis mutandis* udziału notariusza w protokołowaniu obrad zgromadzenia wspólników spółki z o.o.

### **VIII. Stwierdzenie prawidłowości zwołania zgromadzenia i jego zdolności do powzięcia uchwał.**

Regulacje Kodeksu spółek handlowych nie wskazują wprost, która z osób uczestniczących w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) stwierdza prawidłowość zwołania zgromadzenia i jego zdolność do podejmowania uchwał. Przepisy art. 249 § 2 i art. 421 § 2 KSH wymagają jedynie, aby takie stwierdzenie zostało umieszczone się w protokole zgromadzenia sporządzonym przez notariusza.

W doktrynie przedwojennej wyrażono pogląd, że to na notariuszu ciąży obowiązek stwierdzenia prawidłowości zwołania walnego zgromadzenia<sup>17</sup>. Ówczesnie wyrażono także pogląd odmienny według którego „notariusz nie może odmówić spisania protokołu z powodu, że zgromadzenie nie zostało prawidłowo zwołane lub, że nie ma ono zdolności do powzięcia uchwał, albo że poddano pod głosowanie wnioski co do przedmiotu, nie objętego porządkiem obrad; rzeczą notariusza jest tylko stwierdzić okoliczności jakie zaszły, nie należy do niego natomiast ocena ich doniosłości i wpływu na ważność zgromadzenia i powziętych uchwał”<sup>18</sup>.

Współcześnie pogląd o stwierdzeniu prawidłowości zwołania walnego zgromadzenia przez protokołującego notariusza należy zdecydowanie odrzucić, przede wszystkim dlatego, że notariusz nie posiada możliwości faktycznych ani prawnych do pełnej weryfikacji okoliczności warunkujących prawidłowość zwołania walnego zgromadzenia. Jako przykład można wskazać, że aby móc stwierdzić prawidłowość zwołania walnego zgromadzenia spółki publicznej notariusz musiałby wykazać, że ogłoszenie o zwołaniu było zamieszczone na stronie internetowej spółki przez cały okres od dnia zwołania do dnia obrad. Pośrednio na niezasadność poglądu o stwierdzeniu prawidłowości zwołania zgromadzenia przez protokołującego notariusza wskazuje również okoliczność, że dowody zwołania walnego zgromadzenia nie stanowią załączników do protokołu sporządzanego przez notariusza. Dowody te zarząd dołącza do księgi protokołów (art. 421 § 2 zd. 3). Jeszcze mocniej teza ta wydaje się być chybiona na gruncie regulacji dotyczącej protokołowania zgromadzeń wspólników w spółce z o.o. gdzie nie ma obowiązku dokonywania tego przez notariusza<sup>19</sup>.

---

<sup>17</sup> Tak J. Namitkiewicz w odniesieniu do zgromadzenia wspólników sp. z o.o., Kodeks Handlowy. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z komentarzem, 1937, s. 206.

<sup>18</sup> M. Allerhand, Kodeks Handlowy Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością komentarz, 1935, s. 89 z uwagą M. Allerhanda, że art. 239 § 2 KH odpowiada art. 412 § 2 KH, który dotyczy spółki akcyjnej.

<sup>19</sup> Por. A. Nowacki, Obrady zgromadzenia spółki kapitałowej, cz. II, Rejent Nr 5 z 2009 r., s. 63.

Aktualnie można wskazać na ten temat dwa poglądy. Pierwszy zgodnie z którym to osoba otwierająca zgromadzenie powinna stwierdzić prawidłowość jego zwołania<sup>20</sup>. Według drugiego poglądu obowiązki te spoczywają na przewodniczącym zgromadzenia. Zdecydowanie bardziej przekonujący wydaje się drugi pogląd bowiem dopiero po wyborze przewodniczącego i podpisaniu przez niego listy obecności (zob. art. 410 § 1 *in fine* KSH) można uznać, czy doszło do spełnienia ewentualnego wymogu kworum<sup>21</sup>. Stwierdzenie prawidłowości zwołania zgromadzenia jest potwierdzeniem, że przewodniczący zbadał czy zgromadzenie zostało zwołane prawidłowo<sup>22</sup>.

Należy zgodzić się z opinią, że obowiązkiem notariusza, przed zaprotokołowaniem stwierdzenia o prawidłowości zwołania zgromadzenia, będzie zwrócenie przez niego uwagi czy informacje przekazane mu przez przewodniczącego dotyczące prawidłowości zwołania zgromadzenia nie są sprzeczne z faktami<sup>23</sup>. Istnienie ewentualnych wątpliwości notariusza powinno zostać uwidocznione w treści protokołu.

Trzeba też zauważyć, że ustawa zmieniająca nie wprowadziła żadnych zmian w zakresie sposobów zwoływania walnych zgromadzeń spółek akcyjnych i zgromadzeń wspólników spółek z o.o. W odniesieniu do tego ostatniego typu spółki dodano jedynie nowy § 3 w art. 238 KSH zgodnie z którym „w przypadku, gdy udział w zgromadzeniu wspólników następuje przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej, w zawiadomieniu należy dodatkowo zamieścić informacje o sposobie uczestnictwa w tym zgromadzeniu, wypowiedzania się w jego trakcie, wykonywania na nim prawa głosu oraz wniesienia sprzeciwu od podjętej wówczas uchwały bądź uchwał”. Analogiczny przepis nakładający obowiązek zamieszczenia w zaproszeniu (ewentualnie ogłoszeniu) informacji o sposobie uczestniczenia w walnym zgromadzeniu itp. zorganizowanym przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej nie pojawił się natomiast w odniesieniu od niepublicznych spółek akcyjnych. Regulacja tej kwestii obejmuje jedynie spółki publiczne (art. 402<sup>2</sup> pkt 2 lit. d-g KSH) wydaje się jednak, że

---

<sup>20</sup> Tak J. Szwaja [w] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, Kodeks spółek handlowych, t. 3, 2003, s.836.

<sup>21</sup> Tak A. Szajkowski, Prawo spółek handlowych, 2002, s. 654; A. Nowacki, Obrady zgromadzenia spółki kapitałowej, cz. II. Rejent Nr 5 z 2009 r., s. 63; M. Leśniak, Kilka uwag dotyczących praktyki notarialnej w zakresie sporządzania protokołu Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy po wejściu w życie ustawy z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych oraz ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, [w] Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka, J. Gołaczyński, P. Machnikowski red., 2010, s. 312-313; R. Pabis [w] A. Opalski red., Kodeks spółek handlowych. Tom IIIB. Spółka akcyjna. Komentarz. Art. 393–490, 2016; nb. 25 do art. 409, Legalis.

<sup>22</sup> Por. A. Nowacki, Obrady zgromadzenia spółki kapitałowej, cz. II. Rejent Nr 5 z 2009 r., s. 63.

<sup>23</sup> J. Florkowski, Czynności notariusza na tle sporządzania protokołu walnego zgromadzenia [w:] Kodeks spółek handlowych po pięciu latach, 2005, s. 664.

w przypadku organizacji walnego zgromadzenia w spółce niepublicznej przepis ten znajdzie zastosowanie w drodze ostrożnej analogii.

Jeżeli walne zgromadzenie odbywa się bez formalnego zwołania, w trybie art. 405 § 1 KSH, przewodniczący powinien, zamiast stwierdzić prawidłowość zwołania zgromadzenia, stwierdzić okoliczność jego odbycia w powołanym trybie, po wcześniejszym stwierdzeniu zaistnienia przesłanek pozwalających na odbycie walnego zgromadzenia bez formalnego zwołania.

Po stwierdzeniu prawidłowości zwołania walnego zgromadzenia przewodniczący powinien stwierdzić zdolność zgromadzenia do podejmowania uchwał. Wymaga to ustalenia liczby akcjonariuszy biorących udział w obradach walnego zgromadzenia i przysługujących im głosów. O zasadach sporządzania listy obecności uczestników fizycznie obecnych na zgromadzeniu oraz listy akcjonariuszy głosujących korespondencyjnie lub w inny sposób przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej dalej.

Ustalenia powyższe dotyczą także *mutatis mutandis* zgromadzenia wspólników spółki z o.o.

## **IX. Potwierdzenie wykonania prawa głosu**

Przepisy ustawy zmieniającej, które wejdą w życie dnia 03.09.2020 r. wprowadzają nowe § 5, 6 i 7 w art. 406<sup>5</sup> KSH nakładające na spółkę akcyjną obowiązek potwierdzenia wykonania prawa głosu przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Spółka będzie miała obowiązek niezwłocznie przesłać akcjonariuszowi elektroniczne potwierdzenie otrzymania głosu (§ 5). W większości przypadków potwierdzenie takie będzie wysyłane w praktyce przez system elektroniczny zapewniający możliwość głosowania, który automatycznie będzie generował potwierdzenie oddania głosu i wysyłał je akcjonariuszowi. Ponadto na wniosek akcjonariusza, złożony nie później niż po upływie trzech miesięcy od dnia walnego zgromadzenia, spółka powinna przesłać akcjonariuszowi lub jego pełnomocnikowi potwierdzenie, że jego głos został prawidłowo zarejestrowany oraz policzony, chyba że takie potwierdzenie zostanie wcześniej przekazane akcjonariuszowi lub jego pełnomocnikowi (§ 6). W sytuacji, kiedy potwierdzenie dotyczące prawidłowego zarejestrowania oraz policzenia głosu otrzyma pośrednik, o którym mowa w art. 68i ustawy z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. z 2020 r. poz. 89 ze zm.) lub podmiot, o którym mowa w art. 68i ust. 2 tej ustawy, niezwłocznie przekazuje on potwierdzenie akcjonariuszowi lub jego pełnomocnikowi. Przepis art. 68k ust. 6 tej ustawy stosowany będzie odpowiednio co oznacza,

że pośrednicy przekazywać będą między sobą informacje, o których mowa w art. 68k ust. 1, 2 i 5 ustawy, na zasadach określonych w przepisach rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2018/1212 z 3.9.2018 r. ustanawiającego minimalne wymogi w celu wykonania przepisów dyrektywy 2007/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do identyfikacji akcjonariuszy, przekazywania informacji i ułatwiania wykonywania praw akcjonariuszy<sup>24</sup>. Pośrednik nie będzie przekazywał takich informacji innemu pośrednikowi, jeżeli informacje, o których mowa w art. 68k ust. 1, 2 i 5 ustawy, będą mogły być przekazane spółce, akcjonariuszowi lub jego pełnomocnikowi bezpośrednio przez tego pełnomocnika.

## **X. Tajność głosowania**

Przepisy Kodeksu spółek handlowych dotyczące udziału w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej nie odnoszą się do wymogu tajności głosowania. Należy zatem przyjąć, że w przypadku głosowań dokonywanych na zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) zorganizowanym zdalnie nie został uchylony wymóg tajności głosowania wynikający z art. 247 § 2 zd. 1 i art. 420 § 2 zd. 1 KSH oraz wymóg przeprowadzania głosowania tajnego na żądanie wspólnika i akcjonariusza. Oznacza to, że urządzenia służące do elektronicznego głosowania muszą nie tylko zapewnić prawidłowość głosowania w tym znaczeniu, że wola głosującego powinna być zinterpretowana jednoznacznie w sposób przez niego wybrany oraz umożliwić oddanie właściwej liczby głosów w każdym głosowaniu, ale ponadto umożliwić tajność głosowania w sytuacji, kiedy przewidują to przepisy Kodeksu spółek handlowych. Przyjmuje się, że głosowanie tajne oznacza wypowiedzenie się w jakiejś sprawie przez wspólników (akcjonariuszy) w sposób nie pozwalający na ustalenie kto jak głosował. Celem tajnego głosowania jest zapewnienie wszystkim głosującym swobody oddania głosu, uniknięcie możliwości wywierania presji na głosujących i sugerowania im jak mają głosować. W doktrynie wskazuje się, że tajność głosowania jest zapewniona, gdy sposób głosowania (akt woli) wyrażony przez poszczególnych głosujących pozostaje nieznany dla uczestników zgromadzenia. Dotyczy to zarówno innych akcjonariuszy, jak i przewodniczącego zgromadzenia oraz komisji skrutacyjnej. Konieczne jest zatem wprowadzenie odpowiedniej techniki głosowania po to, aby uniemożliwić lub co najmniej utrudnić nawet pośrednią identyfikację sposobu głosowania poszczególnych uprawnionych<sup>25</sup>. W obecnym stanie prawnym trudno jest uznać za dopuszczalne, że np. notariusz mógłby być gwarantem

---

<sup>24</sup> Dz. Urz. UE L 223 z 4.9.2018 r., s. 1.

<sup>25</sup> Por. M. Spyra, [w] System Prawa Handlowego, t. 2B, Prawo spółek handlowych, 2007, s. 472.

zapewnienia tajności głosowania poprzez fakt, że posiadając informacje o sposobie głosowania określonej osoby, nie mógłby ich ujawnić ze względu na obowiązek zachowania tajemnicy o którym mowa w art. 18 § 1 Pr. not. Zgodnie z tym przepisem „notariusz jest obowiązany zachować w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności notarialne”. Wydaje się, że w obecnym stanie prawnym celem przepisu o tajności głosowania jest doprowadzenie do sytuacji, w której żaden z uczestników zgromadzenia – w tym także notariusz - nie wie kto jak głosował.

Przepisów o tajności a także jawności głosowania nie stosuje się, jeżeli w walnym zgromadzeniu uczestniczy tylko jeden akcjonariusz (tak art. 420 § 4 KSH). Głosowanie jest więc zawsze jawne w jednoosobowych spółkach akcyjnych, w tym w jednoosobowych spółkach Skarbu Państwa. Przy czym w doktrynie wskazuje się, że przepis art. 420 § 4 KSH należy interpretować funkcjonalnie zatem dotyczy on także zgromadzeń spółek wieloosobowych, gdy na zgromadzeniu prawo głosu w imieniu własnym lub innej osoby może wykonywać tylko jeden głosujący<sup>26</sup>. Z poglądem tym należy się zgodzić.

## **XI. Udział w walnym zgromadzeniu za pomocą środków komunikacji elektronicznej a głosowanie korespondencyjne.**

Rozdzielenie regulacji problematyki głosowania elektronicznego i korespondencyjnego w przepisach art. 406<sup>5</sup> § 1 pkt 2 oraz art. 411<sup>1</sup> i 411<sup>2</sup> KSH skłania do wniosku, że dotyczą one różnych zachowań. W doktrynie wskazuje się, na możliwość stosowania, w drodze ostrożnej analogii, przepisów art. 411<sup>1</sup> § 2-3 i art. 411<sup>2</sup> KSH do wykonywania prawa głosu przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej, zwłaszcza przed terminem walnego zgromadzenia<sup>27</sup>.

## **XII. Załączniki do protokołu walnego zgromadzenia, o którym mowa w art. 406<sup>5</sup> KSH oraz zgromadzenia wspólników o którym mowa w art. 234<sup>1</sup> KSH**

Do protokołu walnego zgromadzenia (zgromadzenia wspólników) powinny być dołączone określone załączniki, o których mowa w art. 421 § 2 zd. 2 oraz art. 248 § 2 zd. 2 KSH. Jest to lista obecności z podpisami uczestników walnego zgromadzenia, o której mowa

---

<sup>26</sup> Por. R. Pabis [w] A. Opalski red., Kodeks spółek handlowych. Tom IIIB. Spółka akcyjna. Komentarz. Art. 393–490, 2016, nb. 26 do art. 420, Legalis.

<sup>27</sup> Tak A. Herbet [w] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański i inni, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t.3, 2013, nb. 36 do art. 406<sup>5</sup>, Legalis.

w art. 410 § 1 KSH oraz lista akcjonariuszy głosujących korespondencyjnie lub w inny sposób przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej.

Treść listy obecności uczestników fizycznie obecnych w miejscu zgromadzenia reguluje art. 410 § 1 KSH. Zgodnie z powołanym przepisem lista zawiera spis uczestników walnego zgromadzenia z wymienieniem liczby akcji, które każdy z nich przedstawia i przysługujących im głosów. Ujawnieniu na liście obecności podlegają akcjonariusze jak i zastawnicy i użytkownicy akcji mający prawo głosu. Niekiedy na liście obecności umieszcza się również nazwiska obecnych na zgromadzeniu członków organów spółki. Praktyka taka jest dopuszczalna, pomimo tego, że brzmienie powołanego przepisu mówiące o liczbie akcji oraz głosów służących uczestnikowi wskazuje, że nie dotyczy on członków organów.

W przypadku organizacji walnego zgromadzenia zapewniającego udział przy użyciu środków komunikacji elektronicznej do protokołu należy dołączyć nie tylko listę obecności uczestników fizycznie obecnych w miejscu zgromadzenia oraz również listę akcjonariuszy głosujących korespondencyjnie lub w inny sposób przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Są to różne listy, które powinny być dołączone do oryginału protokołu walnego zgromadzenia sporządzonego przez notariusza jako jego załączniki.

Jak wynika z art. 410 § 1 KSH lista obecności zawierająca spis uczestników walnego zgromadzenia z wymienieniem liczby akcji, które każdy z nich przedstawia i służących im głosów, podpisana przez przewodniczącego walnego zgromadzenia, powinna być sporządzona niezwłocznie po wyborze przewodniczącego i wyłożona podczas obrad tego zgromadzenia. Wbrew literalnemu brzmieniu przepisu, w praktyce lista obecności sporządzana jest w momencie przybycia akcjonariuszy na salę obrad (przy wejściu lub zajęciu miejsca). Po sporządzeniu listy przewodniczący zgromadzenia podpisując listę obecności potwierdza jej prawidłowość<sup>28</sup>.

Jeśli chodzi o listę akcjonariuszy głosujących korespondencyjnie lub w inny sposób przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej to żaden przepis ustawy nie stanowi w jaki sposób i przez kogo ma być ona sporządzona. Kwestie te powinny być określone w regulaminie walnego zgromadzenia. Technicznie możliwe jest, aby akcjonariusze nieobecni fizycznie na walnym zgromadzeniu zostali ujęci na odrębnej liście akcjonariuszy głosujących na odległość, ewentualnie na dwóch oddzielnych listach akcjonariuszy głosujących

---

<sup>28</sup> J. Florkowski, Czynności notariusza na tle sporządzania protokołu walnego zgromadzenia [w:] Kodeks spółek handlowych po pięciu latach, 2005, s. 663.



korespondencyjnie i elektronicznie<sup>29</sup>. Należy zgodzić się z poglądem, że lista akcjonariuszy głosujących elektronicznie powinna być udostępniona na walnym zgromadzeniu np. w formie aktualizowanego na bieżąco wykazu pochodzącego z systemu do obsługi elektronicznego głosowania i może podlegać sprawdzeniu w trybie określonym w art. 410 § 2 KSH<sup>30</sup>. Z kolei akcjonariusze uczestniczący w zgromadzeniu za pomocą środków komunikacji elektronicznej powinni posiadać uprawnienie do żądania sprawdzenia tradycyjnej listy obecności.

Listą uczestników głosujących korespondencyjnie oraz głosujących za pomocą środków komunikacji elektronicznej należy, obok akcjonariuszy, objąć również zastawników i użytkowników akcji oraz pełnomocników akcjonariuszy.

Z kolei w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością kwestie załączników do protokołu zgromadzenia wspólników określa art. 248 § 2 zd. 2 KSH, który nakazuje dołączyć do protokołu zgromadzenia wspólników zorganizowanego zdalnie, listę obecności z podpisami uczestników zgromadzenia oraz listę wspólników głosujących przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Z kolei art. 248 § 2 zd. 3 KSH stanowi, że „podpisy uczestników zgromadzenia wspólników odbytego w trybie art. 234<sup>1</sup> KSH nie są wymagane”. Przepis art. 248 § 2 zd. 2 KSH wzorowany był na art. 421 § 2 zd. 2 KSH z tą różnicą, że dodane zostało zdanie trzecie, którego brak w art. 421 § 2 KSH. Wykładnia językowa przepisu art. 248 § 2 zd. 2 i 3 KSH może prowadzić do wniosku, że okoliczność odbycia zgromadzenia wspólników w trybie art. 234<sup>1</sup> KSH wyłącza obowiązek złożenia podpisów na liście obecności przez wszystkich uczestników zgromadzenia w tym również fizycznie obecnych w miejscu jego obrad. Rodzi to pytanie, dlaczego ustawodawca zrezygnował z obowiązku złożenia podpisów na liście obecności przez tę kategorię uczestników zgromadzenia zwołanego w trybie art. 234<sup>1</sup> KSH. Pewnej odpowiedzi może dostarczać uzasadnienie projektu ustawy wprowadzającej to rozwiązanie do Kodeksu spółek handlowych z którego wynika, że „przy wyborze elektronicznego zgromadzenia wspólników brak jest konieczności dołączenia listy obecności z podpisami uczestników zgromadzenia wspólników - o fakcie obecności albo nieobecności wspólnika świadczy zapis audio-wideo stanowiący protokół ze zgromadzenia wspólników”<sup>31</sup>. Projektodawca prawdopodobnie wyobrażał sobie, że protokół wraz z załącznikami stanowić będzie zapis dźwięku i obrazu podlegający następnie transkrypcji. Takie wyobrażenie nie odpowiada praktyce. Brak złożenia podpisów powinien odnosić się tylko do listy wspólników

---

<sup>29</sup> Tak też A. Herbet [w] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański i inni, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t.3, 2013, nb. 38 do art. 406<sup>5</sup>, Legalis.

<sup>30</sup> Tamże.

<sup>31</sup> Zob. druk sejmowy nr 3142

głosujących przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej nie zaś listy współników obecnych fizycznie na zgromadzeniu. Lista obecności powinna być jednak podpisana przez przewodniczącego zgromadzenia współników, co nie wynika wprost z przepisów brak bowiem dla spółki z o.o. regulacji analogicznej jak art. 410 § 1 KSH dla spółki akcyjnej, natomiast to przewodniczący jest odpowiedzialny za treść listy obecności jako osoba odpowiedzialna za sprawdzenie zdolności zgromadzania współników do powzięcia uchwał.

### **XIII. Przepis przejściowy**

W art. 98 § 1 i 2 ustawy zmieniającej postanowiono, że w odniesieniu do zgromadzeń współników (walnych zgromadzeń) zwołanych przed dniem wejścia w życie tej ustawy tj. przed dniem 31.03.2020 r. zwołujący je może postanowić o umożliwieniu uczestnictwa w zgromadzeniu za pomocą środków komunikacji elektronicznej, z zastrzeżeniem obowiązku poinformowania o tym w trybie przewidzianym dla zwołania zgromadzenia i nie później niż na cztery dni przed dniem odbycia zgromadzenia.

---

Opracował: dr hab. Marek Leśniak, Kierownik Zakładu Prawa Gospodarczego i Handlowego Wydział Prawa Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, notariusz we Wrocławiu.

**JANUSZ KOWALSKI**

SEKRETARZ STANU  
MINISTERSTWO AKTYWÓW PAŃSTWOWYCH

PEŁNOMOCNIK RZĄDU DS. REFORMY NADZORU  
WŁAŚCIELSKIEGO NAD SPÓLKAMI SKARBU PAŃSTWA

**SEBASTIAN KALETA**

SEKRETARZ STANU  
MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI

**MARIUSZ BIAŁECKI**

PREZES KRAJOWEJ RADY NOTARIALNEJ

**dr hab. MAREK LEŚNIAK**

KIEROWNIK ZAKŁADU PRAWA GOSPODARCZEGO I HANDLOWEGO  
WYDZIAŁ PRAWA ADMINISTRACJI I EKONOMII  
UNIwersytetu WROCLAWSKIEGO

NOTARIUSZ